

Anglès a principis del segle XX.

Emili Rams

El dia 16 de desembre de 1908, va néixer a Anglès, Remedios Varo Uranga una artista universal que va morir a ciutat de Mèxic el 8 d'octubre de l'any 1963, i va ser batejada a l'església parroquial de Sant Miquel, el dia 29 de desembre de 1908, en el que fou el darrer bateig d'un any en el què en sumaren un total de noranta-nou, 54 nens i 45 nenes. El rector, Antoni Falco, li va imposar els noms de Maria del Remedio, Alicia i Rodriga. Els padrins van ser Rodrigo Varo Uranga, el seu germà Rodrigo i l'avia paterna Maria Josefa Zejalbo. En un apartat de l'acte del baptisme, hi ha un petit escrit que recull una informació complementària: *Varo, Uranga. Maria del Remedio. Contrajo matrimonio con Gerardo Lizarraga Arturiz en la parroquia de Sant Vicente de Sant Sebastián (Guipuzcoa) a 6 de septiembre de 1930.*

Per entendre com era l'Anglès, de principis del segle XX, que és el que va conèixer la nena Remedios Varo, podem recuperar una crònica escrita a finals del segle XIX per Julio Serra, un tinent topògraf que durant l'any 1890 amb una expedició militar van realitzar el plànol de les Guillerias i va descriure el poble de la següent manera:

“Anglès, es esa villa pintoresca hasta lo sumo; el Ter es aquel río encajonado entre los montes, sonriente al arrastrarse por el valle suave en que descansa; la riera de Osor es la otra corriente que avanza por lecho igualmente conformando, y Santa Bárbara y el Puig de Frau son los cerros que á lo lejos cierran el apretado haz de estribos que se compenentran y se traban, formando un núcleo montañoso cuyas puertas son los estrechos boquetes por donde las aguas agujerean la montaña.

Una carretera llana, anchurosa y cuidada con esmero, parte a la tal villa en dos heterogéneos pedazos: La villa propiamente dicha que á su izquierda queda, y el arrabal del castillo, barrio apiñado y reducido que queda á su derecha. Después de separarlas y de echar un puente sobre el mísero arroyuelo por el Riusec conocido, muere en los umbrales mismos del mesón desde el que la contemplamos, desarrollándose a lo lejos paralelamente al Ter, al que acompaña en su carrera hacia Gerona; pero junto á esta capital, á la cual llega, el rio se desvía, dando a lo lejos de sus murallas, bajo cuyos abovedados pasadizos sigue su camino la carretera que viene de Anglès, último pueblo de lo que podríamos llamar las Bajas Guillerias.

Este pueblo merece los honores de una mención particular, por su antiguo aspecto que hace remontar sus origenes á una fecha muy lejana. En especial conserva de la Edad Media auténticos recuerdos por las casas de sus calles y las ventanas de sus casas, en cuya construcción domina el estilo gótico con toda su pureza. Entre otras he de citar una de sus callejas, cuyo nombre no quiero cansarme rebuscando en mi memoria, aun á trueque de no quedar á los ojos del lector muy bien parado. Esta calleja, cuya fotografia he podido procurarme merced á la bondad de un distinguido compañero de armas, ofrece raras muestras de la arquitectura desusada por puertas, paredes y partidos ventanales y más aun por los arcos de medio punto que sostienen antiguos caserones y que á manera de túneles comunican sus diversos trozos obstruidos por estas

edificaciones interesantes que disolverá el mejor día la piqueta del albañil movida por la voluntad de algún propietario poco amante de artísticos recuerdos

Y no sólo dentro de Anglès se saborea el placer de hallar á cada paso tales y tan valiosos documentos de mérito innegable. También en algunas casas poderosas del contorno dejó el mismo troquel un cuño parecido. Dígalo sino entre otras, el Molí del Cuch, que se halla no muy lejos de la fábrica, en el camino de la Sellera, sobre el cual arroja una terraza que comunica dos cuerpos diferentes de un mismo edificio ó dos edificios distintos de un mismo amo, que eso á punto fijo, yo lo ignoro. Varios detalles de ornamentación gótica, bastarían por si solos, sin la riqueza de su conjunto, para atraer sobre si la atención de un entendido paseante.

Pero yo, muy poco entiendo en la materia, y por ello, remitó á sus propios ojos al que no se dé, con la explicación, por convencido. Basta á mi objeto señalar el tesoro á los artistas: con saber que existe nos contentamos los profanos.

Quedamos pues, en que es la villa rica en belleza ya ruinosas, como ricos sus alrededores en otras naturales, y á esto habremos de añadir que da vida á la comarca un vasto edificio de paredes rectangulares, levantado junto al rio, partiendo en dos trozos un canal ancho y profundo, de los que, el uno, engulle el agua que, á manera de alimento, arroja á lo interior de su abultada panza, donde sirve para impulsar diversos y pesados artilugios, y el otro después de recogerla molida y triturada por las enormes masas que funcionan allí dentro, la expelle lejos de si, y la devuelve al rio, inútil ya para la labor á que se aplica. Colmena humana donde se agitan entre hierros y palancas, abejas laboriosas de ambos sexos, á su proximidad, igual que á la del carcomido cajón de corcho donde se ocultan los hábiles insectos, se oye el mismo rum-rum cien veces repetido, los mismos vagos ruidos cien veces aumentados, no producidos ahora por el roce de las alas entre si, ó el de los agujones al amasar y dar forma á celdas agregadas, sino por los choques de cien metálicos brazos, por los roces estridentes de cadenas y correas que corren sin cesar huyendo de si mismas y persiguiéndose á si mismas en una rápida constante evolución, ó por el chirriar de los engranajes de las ruedas, por ejes y por árboles que se encadenan los unos á los otros, acordándose, empalmándose ó ligándose hasta llegar á la turbina, inmensa mole que dentro del agua, chapotea á guisa de indómito caballo obligado á sumergir sus extremidades en un charco sobre el cual la mano del jinete le retiene, y da vueltas á guisa de bestia pacienzuda que describe círculos, uncida á un centro fijo por un radió rígido que en torno de la noria la dirige para llenar los cangilones en el pozo y vaciarlos en seguida en el estanque.

Establecida así la industria, los comarcanos ceñidos hasta entonces al cultivo de sus tierras, vieron abrirse ante ellos las puertas de una fábrica y se compartieron entre unas faenas para las que iban siendo ya sobrados, y las otras donde holgados en un principio se encontraron. Hoy, la elaboración de tejidos está asegurada, y lo acredita el creciente aumento de los que se dedican á tal manufactura.

Y para que sea éste un todo afortunado, se explota en sus inmediaciones mas de una mina de plomo argentífero ó galena, aunque de filón no muy abundante, aparte de otras abandonadas por dimes y diretes de propietarios enmarañados en las enredosas telas de araña de un litigio. Sólo una cosa falta, y no porque intento de establecerla no haya habido; la vía férrea cuyos terraplenes alzados, esperan unos rieles que presumo jamás han de tenderse, y cuyos puentes comenzados

esperan los pilares que han de sustentarlos sobre el río y que, seguro, correrán parejas con los rieles. ¡Lástima grande que mezquinas diferencias perjudiquen el final de tan civilizadora empresa!

Julio Serra, per sort, s'equivoca en dues apreciacions. De moment i fins avui no hi ha hagut cap paleta que hagi tirat a terra cap arcada del carrer d'Avall, que és el nom del carrer que no recorda, i a més, és va construir la línia del tren d'Olot.

Aquest era l'Anglès que va viure Remedios Varo, i és per això que crec que conèixer aquell món és fonamental per entendre la pintura d'aquesta artista surrealista, ja que a la seva obra no tant sols s'hi pot descobrir l'arquitectura, el paisatge, o l'arqueologia industrial de la vila, barrejada amb elements còsmics o alquimistes. Un exemple del que diem podrien ser, les corretges, la diversitat d'elements mecànics, les teles i els fils que no tant sols parlen de significats diversos, sinó que són les connexions, que enllacen l'apartat humà, el còsmic la ciència, i la màgia. Sens dubte, alguns d'aquests elements extrets dels seus records d'infantesa són fruit d'una imaginació desbordant que ens vol fer veure la interrelació de totes les coses, seguint la filosofia del pensador nascut a l'Armènia russa George Ivanovich Gurdjieff, del qual Remedios Varo n'era deixeble.

A l'any 1901 a Anglès, hi havien 1.626 habitants, deu anys més tard n'hi havia 2.620 i quan es va iniciar la dècada dels vint 2.766. El creixement espectacular, va ser degut a la posta en marxa de les 3 fàbriques tèxtils dels Burés, inaugurades entre el 1887, la primera i el 1900, la tercera.

Abans però, Anglès, era un poble eminentment agrícola, amb una part dels habitants que també treballaven a les mines. N'hi havia al terme municipal que posteriorment serien conegudes com les mines del Sant Pare, degut a una donació que la propietària va fer a la Santa Seu; també a Sant Julià del Llor sufragània que en aquell moment pertanyia al municipi d'Amer i a Osor. En totes s'hi extreia plom. A més, era remarcable la feina dels picapedrers, bàsicament dedicats a la construcció de llambordes. Una altra de les ocupacions principals dels homes, era el treball a bosc. Encara avui es pot sentir una vella dita: "*Els homes al bosc i les dones a la fàbrica*", que marcava la importància que l'explotació forestal tenia a les muntanyes de les Guillerries- la situació geogràfica convertia Anglès en una de les portes del massís- on aquesta tasca tant dura generava oficis com eren els carboners, els rodes, els quadradors, els pipaires etc etc... que eren força freqüents a principis del segle XX. Aquesta circumstància propiciava que, dins el municipi hi hagués un important comerç forestal, amb nombroses serradores dedicades a la transformació de fustes com el castanyer i l'alzina que eren els arbres que senyorejaven la contrada. L'estació del tren d'Olot, era un punt clau pel transport de tots els productes que sortien del bosc i evidentment, també, del tèxtil,-hi havia un ramal que entrava a les andanes de càrrega de can Burés- els minerals i les llambordes.

La Setmana Tràgica

El dijous 28 de juliol de 1909, Remedios Varo tenia pocs mesos i va succeir un fet transcendental que va marcar la història de molts habitants de la vila . L' anunci fet des de Madrid que serien embarcats 40.000 reservistes, la majoria casats i amb fills i enviats al Rif per defensar els interessos miners espanyols i el fet que els més rics poguessin deslliurar-se d'aquesta obligació pagant la rescissió de la lleva amb una important quantitat de diners, va provocar una vaga general contra el govern, una crida a la revolta que tant va afectar a Barcelona, on les barricades ocuparen els barris obreres, com els pobles tèxtils de l'interior, Es van viure els fets que han passat a la història com la Setmana Tràgica. Va ser així, com, en un clima de crispació i desconfiança, un tren que baixava d'Olot, va fer creure a la gent de la Celler de Ter , que anava ple de reservistes. Tot i que la notícia era falsa, alguns obrers i joves de la Celler, van pujar al comboi i sense pagar bitllet es van dirigir a l'estació d'Anglès, per fer costat als treballadors de la fàbrica Burès, que ja estaven en vaga seguint les indicacions de les associacions catalanes, que protestaven per aquell sistema de lleves, totalment injust. Va ser a l'estació de la nostra vila, on hi hagué un enfrontament entre una parella de la Guàrdia Civil i la multitud que allí es congregava. A resultes d'un estira i arronsa entre un membre de la benemèrita i alguns exaltats, l'armat va disparar el mauser i va matar un jove pagès casat de la Celler, la qual cosa no tant sols va provocar les ires de la multitud, sinó que intentant salvar la vida, els militars hagueren de marxar a corre-cuita d'Anglès, per refugiar-se a Bonmatí. Això però, no va aturar els revoltats que van descarregar la mala-moror fent sortir a totes les famílies de la caserna, ja fossin nens, ja fossin dones, ja fossin malalts, per més tard, incendiar l'antic convent.

Uns dies després, els militars van tornar a Anglès, i començaren a detenir nombrosos veïns als que se'ls aplicà un sumaríssim consell de Guerra i van ser condemnats a llargs anys de reclusió. Aquest fet marcà a algunes generacions d'anglesencs.

L'expansió Industrial

Malgrat les reiterades crisis que afectaven el món del treball,- ja fossin produïdes per les vagues dels treballadors per aconseguir millors condicions laborals - aleshores es lluitava per la jornada de nou hores i molts nens entraven a treballar a la filatura entre els 8 i els 9 anys -, ja fos per les convulsions provocades per l'economia o el mercat, en comparació amb altres pobles dels voltants, es pot dir que Anglès va viure una petita edat d'or, tal i com demostra l'espectacular augment de la població durant els primers anys del segle XX, sobre tot degut a la implantació de la indústria tèxtil.

Des de l'any 1907 fins l'any 1920 la raó social de l'empresa que explotava les tres fàbriques d'Anglès, era Vda. E Hijos de Fco. Burés, i donava feina a 820 treballadors. L'augment de riquesa i d'habitants, va comportar un canvi radical per una població que tot i que a l'any 1887, havia construït nous habitatges sense seguir cap norma urbanística, a partir de la implantació de les filatures va començar el traçat i la construcció de nous carrers seguint criteris lògics i amb previsions de futur.

Abans, la vila estava reclosa entre les parets del nucli antic que s'aixecava damunt del turó que

coronava el castell. L'antiga població va començar a créixer al redós de la possessió dels Cabrera, documentat almenys des de l'any 1200. Amb el pas del temps, les velles muralles de la fortalesa anaren agafant llargària, i l'interior del perímetre es va anar habitant amb noves edificacions fins a formar una població, és a dir, un poble emmurallat. Durant el segle XVI, ja estaven formats els carrers d'Avall, carrer d'Amunt – l'actual carrer Major- i el barri del castell.

Fora muralles, tenim coneixement de l'existència de la capella- avui església parroquial- de Sant Miquel, construïda damunt un baluard que exercia com la capella del castell, a més hi havia la barriada de Santa Magdalena que acollia una església i l'hospital dels pobres, mentre que sota les muralles s'hi situava el molí del castell. A principis del segle XVII, va començar a edificar-se els carrers del Raval, i del Molí, que, restaven fora muralles, però es mantenien arrapats a la fortificació.

El poble nou

El nou Anglès, construït a la plana a redós de l'antic castell es va començar a planificar i construir agafant com a eix fonamental el traçat de les carreteres de l'estat, la qual cosa faria que el poble no tant sols accentués la seva importància com a cruïlla de camins que unia Girona amb Olot o les Guilleries, sinó que alguns dels carrers nascuts a l'època van adoptar noms significatius com Comerç, de la Indústria o de les Fàbriques. Va ser aquí a la Vila Nova on va néixer Remedios. Ho va fer al carrer de la Indústria, per després anar a viure al carrer Major, en ple barri antic. Potser és per això que en la seva pintura hi trobarem elements amb influències gòtiques, d'arquitectura popular, carrers estrets, cantonades, escales interminables i arcs similars als que veurem en el nucli vell. També hi ha molts detalls arquitectònics que ens recorden les noves construccions de finals del segle XIX i principis del XX, però sobretot al meu parer s'ha de remarcar l'arquitectura, modernista i noucentista, i molt especialment, l'arquitectura industrial, que veurem a diferents indrets d'Anglès. Sens dubte, aquest factor devia venir per la influència del seu progenitor que era enginyer hidràulic.

El naixement de nous barris, comerços, i petites indústries i tallers instal·lats en les noves vies, comencen a deixar clar el binomi Poble Vell, Poble Nou. Els interessos contraposats faran bullir el brou que portarà a enfrontaments, entre alguns comerciants i veïns que vivien o a "Dalt" o a "Baix" i finalment les desavinences explotaran l'any 1913 quan l'Ajuntament, va intentar traslladar el mercat des de la plaça de la Vila on sempre s'havia fet, i portar-lo a una plaça nova, l'actual plaça de Catalunya abans denominada plaça d'en Pujol. Va quedar clar que hi havia faccions oposades: Per un costat, l'Ajuntament, que era partidari de potenciar el barri de "Baix" i per aquest motiu volia ubicar-hi el mercat setmanal, i per l'altre, la majoria de comerciants, que eren generalment del barri de "Dalt", els quals defensaven aferrissadament la ubicació tradicional. Una qüestió, social i ciutadana en la que es va barrejat la política, ja que molts dels que propugnaven que el mercat seguís en el mateix lloc eren de tendència conservadora amb forts lligams amb el partit carlista, mentre que els que volien el mercat a la zona nova del poble eren d'idees republicanes. Tot i que el conflicte va portar l'enfrontament entre els regidors del consistori, al final el mercat és deixà en el mateix lloc on s'havia fet tradicionalment, a la plaça aleshores denominada "Constitucional" és a dir a la plaça de la Vila.

La Sanitat

A principis del segle XX l'esperança de vida dels habitants d'aquest país era molt més curta que l'actual. La medicina avançava lentament i potser per això, la sanitat anava millorant mica en mica. A Anglès, hi havia establerts dos o tres metges, un farmacèutic, i a partir de 1920 coneixem l'existència d'una llevadora que malgrat que exercia com a tal no tenia sou establert pel municipi. La mortalitat infantil era força elevada, i de tant en tant la població es veia sotragada per epidèmies, a l'hora les autoritats van començar a dictar i fer complir algunes normes higièniques bàsiques. L'any 1904, un petit llibret editat per l'Ajuntament amb el títol: "Proyecto de Ordenanzas Municipales de la villa de Anglès", que no es faria complir fins un anys més tard, recull una sèrie de mesures sanitàries que fan referència tant als enterraments, com a l'obligació que tenien els veïns d'escombrar i regar el davant de les seves llars. A més, quedava prohibit deixar les escombraries davant de les façanes, i s'ordenava que es portessin a uns punts determinats. És prohibia la cria de conills, gallines i altres aus de corral, en totes les cases que no tinguessin pati obert. A la via pública no s'hi podia llençar, ni els sobrants de les aigües potables, ni les utilitzades per rentar plats o roba. Als carrers tampoc s'hi podien apilar fems o escombraries, i s'hi calia treure'ls s'havia de fer ràpidament. Per treure la comuna hi havien uns horaris establerts, des del capvespre a les 7 del matí durant l'hivern i des de les 22 a les 5 del matí a l'estiu.

Estava prohibit sacrificar vedells, xais o porcs en la via pública i els veïns que ho feien davant de casa seva, o sigui en indrets que no fossin de pas, estaven obligats a deixar completament net el lloc utilitzat.

Una de les normes més estrictes regulava el bany. Tot i que les autoritats estaven d'acord que el bany era una de les necessitats higièniques dels veïns, el recomanaven, sota les següents normes. Quedava prohibit banyar-se als rius, allà on les aigües tinguessin més d'un metre de fondària o en indrets on hi hagués molta corrent, com també als canals de les fabricues, o en aigües estancades, ja fossin: bases de molins, canals de rec i basses d'aigües de rec. Tampoc podien banyar-se les persones embriagades o dementes, mentre que si ho podien fer els nens menors de quinze anys sempre i quant estiguessin vigilats per adults. I s'avisava que tots els que no respectessin les normes d'honestedat i moral serien severament castigats. Potser per això, hi havia una prohibició que avui considerariem absurda, no podien banyar-se juntes les persones de diferent sexe

A finals del segle XIX i principis del XX, les xacres apareixien periòdicament i produïen una mortaldat important, entre els vilatans. El dia 29 d'agost de 1885, va esclatar una epidèmia de còlera a Anglès, i cinc dies més tard va arribar a la Cellera. A mitjans de setembre quan el brot es va donar per acabat va deixar un balanç de 12 morts a la nostra vila i 3 al poble del costat.

La ràbia i el tifus apareixien amb certa freqüència. La primera malaltia normalment transmesa per mossegades de gos, feia tanta por què a les darreries del segle XIX i principis del XX el consistori va dictar mesures per a perseguir i eliminar els gossos que corrien sols pels carrers. De la segona en tenim notícies el novembre de l'any 1914, quan les febres tifoides afectaven algunes llars de la vila Una altra afecció era la tuberculosi, una malaltia infecciosa que va castigar durament les comarques gironines,- a principis del segle XX eren les que tenien un nombre més gran d'afectats de tot Catalunya - i va ser la xacra que va provocar més morts entre el final del segle XIX fins a mitjà segle XX. La malaltia que es transmet per l'aire, quan l'afectat estossega o escup, va trobar un camp abonat tant en

les grans naus industrials farcides de treballadors que respiraven un aire contaminat, com en la insalubritat i manca d'higiene dels habitatges dels obrers. La pandèmia, a les comarques gironines, es va centrar en les poblacions on hi havia fàbriques tèxtils, i Anglès no va poder escapar-se de la maledicció. A finals de febrer de 1909 aparegué un petit brot de verola i com és conegut la grip del 1918, també coneguda com grip espanyola, va provocar un pànic tant considerable, que entre els dies 26 d'octubre i el 3 de novembre, l'església i les principals autoritats van convocar al poble a una novena celebrada al temple de Sant Miquel on es va resar perquè el contagi remetés.

Als problemes sanitaris, s'hi podrien afegir les conseqüències d'una molt mala alimentació. A l'Anuari d'Estadística Social de Catalunya de 1915 es recull que el dinar tradicional dels obrers d'Anglès, normalment repetit sis dies de la setmana- era *"verdura cuita, ceba i escudella amb cansalada"*. Tot i que les famílies dels obrers solien destinar més del 60% de les seves despeses normals a l'alimentació, si tenim present que el 1915 el preu de la carn de xai era de 2,5 ptes. /Kg i la carn de vedella entre 2,5 i 3 ptes., i sabem que a la zona es pagaven uns jornals que anaven de les 2,5 a les 3,5 pessetes al dia, es fàcil entendre que l'única carn que podien menjar era la cansalada rànica i de tant en tant una mica de porc.

El pare de Remedios Varo

Don Rodrigo Varo Zejalvo, el pare de Remedios Varo, era natural de Cabra província de Còrdova. Era enginyer especialitzat en obres hidràuliques. Fins l'any 1907, treballava per la companyia Hidroeléctrica Española, que va abandonar per fitxar com a enginyer en cap per la societat E. Grasset i Cia Ingenieros que tenien la seu a Madrid. Tenim referències de la seva estada al poble d'Anglès, arrel del naixement de la seva filla Remedios, el dia 16 de desembre de 1908 a la casa nº 5 del carrer de la Indústria, que actualment correspon al nº 9. Fou contractat per l'empresa Saltos del Ter, que seguint les pautes marcades pel ministre de foment Ramon Gasset tenia la intenció de tirar endavant un pla hidrològic conegut com Plan Gasset aprovat el 1902, que recollia que entre Sau i Susqueda es realitzarien un seguit d'obres hidràuliques, que passaven per la construcció de quatre embassaments, a més de canalitzacions, regadius i salts d'aigua. La comanda es va cedir a Saltos del Ter i va ser aquesta companyia la que va llogar a Rodrigo Varo encarregant-lo de realitzar els treballs d'estudi, replantejament i aprofitament d'aigües d'una obra que no es va acabar mai. El lloc de feina estava situat a la barriada del Pla de Mont del municipi de la Cellera de Ter en l'indret denominat el Pasteral -"Passus Teralis" en llatí, que significa el Pas del Ter Alt,- on el riu s'estrenyia i la proximitat de les roques permetia estendre una escala de gat que actuava com a pont perillós improvisat que unia una banda i l'altre. Va ser en aquell punt on es va aixecar la presa del Pasteral. Les obres van començar l'any 1894, van ser dirigides per l'enginyer Alfred Ramoneda i més tard es va construir la central elèctrica Burés pensada pels enginyers Planas i Flaquer de Girona on si van instal·lar dues turbines que podien proporcionar un total de 22.000 volts.

Un certificat expedit per Don Eugenio Grasset y Echevarria que signa com a director gerent de la societat E. Gasset y cia Ingenieros, de Madrid, i signat davant notari el 3 de maig del 1913, recull que el Sr. Rodrigo Varo, va treballar 5 anys amb l'empresa, els que va passar a Anglès. El document recull, que: *D. Rodrigo Varo y Zejalvo, ha prestado sus servicios como Ingeniero de dicha Sociedad durante*

cinco años en los cuales ha realizado los trabajos de estudio y replanteo de los aprovechamientos de agua titulados Saltos de Can Riera y Las Pasteras, de la Provincia de Gerona, ha organizado la construcción y construido este ultimo y los túneles de aquel y todas las carreteras, caminos y vias de comunicación, casas para obreros y empleados , oficinas, etc que ha sido preciso ejecutar para llevar a cabo aquellas obras habiendo desempeñado su cometido, tanto en la parte tècnica como en la parte administrativa”

Actualment, en el paratge de Plantadís del terme municipal de la Cellera de Ter, paral·lel al riu Ter i enmig d'una vegetació exuberant que ha engolit les obres, es poden veure les restes d'un canal de proporcions importants i diferents túnels, mentre què, en alguns indrets es poden observar alguns rails de tren i alguna vagoneta. També, en el lloc conegut com les oficines situat en plena muntanya es fan visibles unes construccions de pedra que segurament tindrien que acollir les oficines i els habitatges dels obrers que treballaven per aquella empresa.

No sabem per quina raó la companyia Saltos del Ter, va abandonar tots aquells treballs d'una inversió considerable. No obstant, aquesta companyia encara va conservar les concessions per a la construcció de pantans canals, salts d'aigua i la portada d'aigües a Barcelona fins l'any 1953 que va transferir la concessió a “Hidroelèctrica de Catalunya S.A” que construiria el Pantà de Susqueda i la derivació d'aigües a Barcelona.

Si bé, Rodrigo Varo treballava al Pasteral, va viure a Anglès, on es va convertir en un personatge de certa rellevància social, essent com era, un lliberal convençut que es definia com a lliure pensador. Des de la seva arribada al poble va encaixar perfectament amb els sectors progressistes de la població, representats per una institució, el Centre Republicà que va gaudir de prestigi i influència.

La família Varo, a Anglès, va moure el domicili des del nº 5 que correspon a l'actual nº 9 del carrer de la Indústria a la Vila Vella, al carrer Major nº 13 , en un pis situat al costat de Can Verdaguer i allò va permetre que Rodrigo fes amistat amb la família Fontbernats Verdaguer, que li va fer d'introdutora en determinats cercles culturals gironins. Can Verdaguer era casa forta que sovint acollia convidats importants, com l'arquitecte Rafael Masó, que a Anglès, hi va construir la primera casa unifamiliar que va dissenyar d'estil modernista Can Peix, i després Can Cendra, d'estil noucentista i que actualment acull el nou ajuntament. També era habitual el fotògraf Adolf Fragnoli, l'escriptor Prudenci Bertrana, qui no tan sols visitava amb regularitat la vila, sinó què cada any arribava puntual a menjar el rostit de festa major en l'esplendorós dinar que els Fontbernats feien per Gales,. A les tertúlies que regularment se solien fer en aquella casa no hi faltaven personatges lligats a la cultura, la música i la política local com el metge Roig, membres de la família Miralpeix Cairo, membres de la família Cendra, en Bet, mestre de músics. En aquelles reunions animades pels germans Fontbernats, en Josep, músic i polític, també exiliat després de la Guerra Civil, que va renunciar al càrrec de president de la Generalitat a l'exili i l'Esteve Fontbernats, un jove i entusiasta periodista que va ser director del diari Lo Geronès i va morir de tifus als 23 anys d'edat el mes d'octubre de 1910. En aquelles trobades memorables on hi acudien des dels sectors més conservadors de la població als més lliberals, no hi mancava un personatge simpàtic, extravertit i divertit que es va fer molt popular, Don Rodrigo Varo Zejalvo.

L'associacionisme obrer

A principis del segle XX, El poble d'Anglès, vivia immers en un batibull constant de noves doctrines i filosofies impulsades pels sectors obrers i especialment pels republicans. En el món obrer anava agafant força el pensament anarquista.

Durant aquells anys, eren constants la creació de sindicats locals, de mutualitats i cooperatives. Hi havia també una gran preocupació en la propagació i estudi de l'Esperanto, la llengua que tenia que ser l'idioma Internacional. A Anglès, hi havia una important associació esperantista que portava una activitat frenètica. En l'assemblea provincial de l'any 1910 realitzada a Girona a mitjans del mes d'agost els esperantistes d'Anglès, hi eren presents i destacats com uns dels més actius de les comarques gironines. L'enginyer Rodrigo Varo Zejalvo que també era un convençut esperantista de seguida es va sentir molt a gust entre els estudiosos d'aquesta llengua d'Anglès, amb ells va participar en diferents activitats que no solament estaven encaminades en l'estudi i difusió de la nova llengua, sinó que fins i tot hi havia preocupacions més socials com va ser la creació d'una cooperativa de consum batejada com *La Libera Popolo*, o sigui El poble lliure en l'idioma del doctor Llacer Zamenhof. Nascuda el dia 6 de setembre de l'any 1912, la cooperativa, que era la segona que es posava en funcionament al poble, inicialment es va instal·lar en una casa llogada al carrer de la Indústria nº 11, molt a prop de la casa on va néixer Remedios. En el número 33 de la llista de socis fundadors s'hi pot descobrir el nom de Rodrigo Varo Zejalvo, de professió enginyer, la qual cosa no deixa de sobtar si tenim present què a l'acta l'acompanyen bracers, miners, teixidors, rajolers, fusters etc. Aquest primer llistat ens informa que Rodrigo Varo es va donar d'alta a la Libera Popolo el 21 de setembre del 1912, el mateix dia que es obrir el registre, mentre que va presentar la baixa el 17 d'abril del 1913, tal i com es pot veure a la fulla de registre, on al cantó del nom hi ha una petita inscripció: *Ausencia C.de R* que significa que es va donar de baixa per canviar de residència.

Ignacia Uranga Bergareche, la mare de Remedios d'origen basc i nascuda a Paraná l'Argentina l'any 1881, era una persona molt conservadora i religiosa. Fou ella i la seva sogra Josefa Zejalvo, qui varen fer la promesa a la Verge del Remei patrona d'Anglès, que si el naixement que esperaven anava bé i fos una nena l'imposarien el nom de Remedios. Sembla ser que Ignacia Uranga, tenia molta relació amb els ambients parroquials i les monges d'Anglès, on hi acudia amb la seva filla. Les Monges dominiques d'Anglès, arribaren a aquesta població, l'any 1890 i s'instal·laren en una casa situada a la plaça Major. L'any 1892, se'ls va cedir uns terrenys al paratge de Can Ciscot, on es va edificar el convent-escola que es va inaugurar el 13 de febrer del 1893, i que encara continua fent aquestes funcions.

La paradoxa vivencial dels dos membres del matrimoni segurament va influir en la personalitat de Remedios. S'explica una anècdota que d'alguna manera pot il·lustrar una mica els caràcters i pensaments dels dos membres de la parella, Varo-Uranga que no tan sols tenien el pensament antagònic, sinó que cada un mantenia un màxim respecte per les creences de l'altre. Sembla ser que un dia que el bisbe de Girona va visitar l'església parroquial de Sant Miquel d'Anglès, mentre a la porta principal es va aplegar una multitud per rebre el prelat i es va engegar un cerimonial especial per a l'ocasió, tot i que entre els devots hi havia Ignacia Uranga i Josefa Zejalvo, a l'entrada de la porta, anomenada de Sant Miquel, darrera la porta principal Rodrigo Varo, va muntar un altre cerimonial paral·lel, ja que disfressat de bisbe feia una parodia del que estava succeint a l'entrada principal.